

est ecclesia deturbatus, quanquam merita plura ipsum populo Mediolanensi commendarent. Tunc enim, ut idem auctor est cap. 10 : *Lector, scriba, puerorum eruditor, publicorum officiorum et beneficiorum particeps, et consulum epistolarum dictator* fuit, si quidem in hæc verba nullus librarium error irrepsit. Studiorum autem causa bis ac ter in Gallias profectus fuisse videtur Landulphus. Rursus enim cap. 17 ait, suggestum fuisse *Olvrico Mediolanensi vicedomino, et Anselmo de Pusterla ire ad præcipuum magistrum Anselmum de Monte Leoduni* (hoc est Laudunensem), quibus duobus fuit gratum secum ducere me *(Landulphum presbyteri Liprandi alumnum)*. Hæc acta circiter annum 1109. Jordano deinde, dum curreret annus 1112. electo et consecrato Mediolanensis Ecclesiæ archiepiscopo, cum Landulphus noster, acolythus adhuc, in communi beneficio presbyterorum et clericorum Mediolanensium susceptus fuisset, indignationem incurrit novi archiepiscopi, ejusque auctoritate denuo exclusus est ab ecclesia Sancti Pauli, quæ, ut ille repetit, est *titulus ordinationis meæ*. Ita is cap. 25. Hujusmodi injuria incitatus Landulphus Romam se contulit, anno 1116, ad synodum Lateranensem, sperans ibi æquiorum judicem sibi præsto futurum; tum ante Calixtum II papam Terdonæ ac Placentiæ suas querelas renovavit; sed in irritum semper cessere ejus conatus ac voces. Modoetiensi quoque, inani tamen, coronationi Conradi regis, peractæ anno 1128 narrat Landulphus se interfuisse, seque ante ipsum pontificem (Anselmum videlicet Mediolanensem archiepiscopum) ipsumque Coronatum (scilicet Conradum) ab ecclesia Sancti Michaelis pontificalem virgam in admirabili pompa usque ad ecclesiam Sancti Joannis portasse. Narraverat etiam antea se electum ab eodem Anselmo, ut præset suis capellanis. In Italiam deinde descendit Lotharius III, anno 1136. coronam regni ac imperii suscepturus, atque ante eum stetit Landulphus noster, ac justitiam imploravit.

Pauca hæc adnotare placuit, ab historico nostro diversis in locis Historiæ suæ de se ipso memorata, ut lector hominem prius quam ejus librum noscat. Nunc de ipsa Historiâ aliquid addamus. Brevis est, grandia tamen in Mediolanensi urbe gesta continet, et rerum perturbationes memoria dignas; graphiceque exprimit, quid in animis hominum eorum tem-

porum potuerit, semperque poterit dominandi cupido. Neque intra pomæria unius Mediolani consistit Landulphi narratio: multa etiam habet, quibus Italica ejus ævi historiâ illustretur. Propterea Pagius in Crit. Baron. ad annum 1136, num. 7, postquam variis ejus lacinis antea editis usus fuerat ad Annales ecclesiasticos exornandos simulque corrigendos, in hæc tandem verba erumpit: *Ita fuit Historia Landulphi Junioris, pertingens usque ad annum 1137, quo elucubrata fuit. Ex ea, si tandem lucem vident, Historia ecclesiastica magnam lucem accipere poterit*. Unicus autem codex ms. membranaceus, ac pervetustus, hujus Historiæ habetur, mihi non semel perlustratus, in bibliotheca metropolitani Mediolanensis capituli, qui pariter complectitur Historiam Arnulphi in præcedenti, jam editam, ac deinde *Passionem beati Arialdi martyris, qui ad Sanctum Dionizium est tumulatus*, hoc est idem opusculum, quod Puricellius publici juris fecit. Habet et Ambrosiana bibliotheca alterum Landulphi Historiæ exemplar, sed ex metropolitane bibliothecæ codice expressum. Cæterum primus, qui scriptori huic nomen apud eruditos quæsit, supra memoratus Puricellius fuit, qui tum in Monumentis Ambros. basil., tum in Vita sanctorum Herlembaldi ac Arialdi, ejus auctoritate non raro usus, complura fragmenta ex ipso evulgavit, prout sui instituti ratio exigebat. Eadem fragmenta rursus in tomum IV Italiæ sacræ intulit Ughellus, quæ postea eruditi, ac præsertim Pagius, in suam utilitatem converterunt. Verum literariæ reipublicæ intererat, ut integra jam tandem Landulphi Junioris Historia evulgaretur, quæ etiam clarior futura nobis est, quam Landulphi Senioris ac Arnulphi Historiæ Mediolanenses, quandoquidem Junior Landulphus Catholicum se ubique prodit, et a schismaticorum erroribus alienum, et quæcunque sibi scribenda sumpsit, accuratius scripsit. Ut autem fetus iste gratiorem adhuc sese exhibeat oculis eruditæ gentis, prodibit ille una cum notis clarissimi viri Josephi Antonii Saxii, Ambrosianæ bibliothecæ præfecti, cujus cura ac studio illustrata habebis, quæcunque ei visa sunt aut lucem, aut majorem lucem exposcere. Quod si aliqua adhuc restant obscura, aut manca, id noris tribuendum codici ms., quem aliorum codicum ope aut supplere aut emendare non licuit.

LECTORI BENEVOLO

JOSEPH ANTONIUS SAXIUS

Collegio et bibliothecæ Ambrosianæ præfectus.

Quod in votis eruditorum nominum erat, ut jacentia in puteis patriæ nostræ monumenta extraherentur in lucem, nec frustatim hæc illæ sparsa, sed integra, et per ordinem ætatum disposita publico darentur conspectui, quemadmodum Papebrochius tom. VII Maii, fol. lxxx, enixe Mediolanenses hortabatur, id in præsentiarum aggressi sumus, urgemusque, manum ultro dante ac facem præferente cl. v. Ludovico Antonio Muratorio. Nam præter ea ad urbem nostram spectantia, quæ superioribus tomis vulgata sunt, codicem quoque Historiarum Landulphi a S. Paulo tandiu expectatum et typis dimit-

tinuis, rudem quidem obscurumque in suo genuino textu, sed notis, quantum licuit, a nativa ferrugine eductum expolitumque, ac justa temporum serie in suos annos distributum exhibemus. Hujus autem studii laborem Palatina Societas, nulli et ipsa labori ac sumptui parcens, ut auget censum historice suppellectilis, et patrimonium litterarum, mihi benevole magis quam merito (absit verbo invidia) demandavit: nihilominus imbecillis utcumque viribus, ingenioque sentirem me esse, pro obsequii mei ratione hanc provinciam suscepi, notasque adjecti, fusius forte, quam aliquibus sublimioris eruditionis

necessariæ sint, sed quia non omnibus par librorum copia, aut antiquarum rerum notitia est, eas quoque bono usui futuras aliquibus spero.

Synchronus huic meo labori fuit labor longe dignior doctissimi mihique amicissimi P. Stampæ, sed discors in supputandis eorundem temporum eventibus sensus; ille enim anonymum Comensem nuper excusum suis notis illustrandum aggressus, ejusque vestigiis pede post pedem, ut aiunt, inhærens, Anselmum anno 1123, archiepiscopum agnovit. Ego vero, Landulphi mei testimonio fretus, nonnisi anno 1126 eundem electum in archiepiscopum assevero; unde chronologica inter nos dissensio non modicæ difficultatis emersit. Hanc, ut per litteras familiares intellexit prælaudatus Muratorius, ea, qua præstat, in historiis facilitate statim conciliare studuit, præfationemque contexit ad eundem Anonymum, in qua candide affirmans Olricum, cui Anselmus successit, nonnisi anno 1126 ex hac vita decessisse, ut ego statui contra adductos ibi plures egregios scriptores, nihilominus credibile ait Olrico adhuc vivente electum etiam Anselmum in archiepiscopum, ut nunc dicimus coadjutorem, quemadmodum jam in usu Ecclesiæ fuisse ex Thomasso liquet. Hujusmodi autem consuetudinem in Ecclesia quoque Mediolanensi viguisse asserit, tum hoc Anselmi exemplo, tum alio Algisii, quem triennio ante mortem S. Galini jam archiepiscopum opinatur, innixæ subscriptionibus ad diplomata, de quibus in notis erit sermo, et auctoritate anonymi ipsius, qui ad annum 1123 de Anselmo scribit: Archiepiscopus inthronizatus, sed male pactus. At ego veneror eruditionem doctissimi viri, verum in ejus sententiam flecti non possum, argumentis haud levibus ductus, quæ ad notam 6 capitis 37 rejeci, ne hic diutius lectorem morarer: neque proinde vel minimam ducit rimam illa conjunctio animorum, qua nos arctissima necessitudo constringit; quin juxta leges ingenuæ amicitiae est, posse unumquemque libere sincereque expromere sensum suum, ut eligat eruditus lector, quam melioribus suffultam fundamentis judicaverit partem.

Cæterum, ut de præstantia hujus Historiæ aliquid disseram, id unum proferre sufficeret, statim ac prodire in lucem nonnulla ejusdem fragmenta, Purcellio vulgante, excepta fuisse ab eruditis viris tanto plausu, ut in suas quisque lucubrationes ille certatim transferre curaverit. His enim Papebrochius exegesis suam Mediolanensium antistitem auxit, Ughellus in Italia sacra plurium episcoporum lacunas explevit, Pagius ubertiores ad Baronii Historiam criticas notas adornavit, ut sileam privatos quamplures urbium finitimarum, atque externos etiam scriptores, qui magni fecere auctorem nostrum in describendis annalibus

A temporum illorum; tum testis coævus, atque ut plurimum etiam præsens rebus quas narrat, indubiam sibi fidem conciliet, ac tenebricoso illo ævo, inopia scriptorum non modicum laborante, propitium veluti sidus affulgeat. Id unum affirmare valeo, cum patriæ quoque nostræ limites egreditur, summorum pontificum, imperatorum ac principum gesta commemorans, ita veritati semper calamum attemperasse, ut a me collatus cum ætatis illius historiis, ab exteris conscriptis, consentire cum hisdem pene omnino videatur. Quæ tamen lucis plurimum arripit ex scripto Landulphi, Historia est Mediolanensis, a chronographis nostris Corio, Calcho, Morigia, Ripamontio, aliisque, in iis quæ ad illa tempora spectant, adeo confusa, ut extricari vix possit. Mirum est quanta inter ipsos varietas sit in assignanda Mediolanensium antistitem sede, cum integro quandoque decennio aliquorum ætis decurtetur, aliorum vero ultra modum producat; præpostero etiam ordine eorundem successio refertur, aliis ante alios male collocatis; gesta denique quamplura dissonis prorsus veritati narrationibus accumulantur. Rem exemplis firmarem, nisi supervacaneum crederem hic, per compendium quoque congerere, quæ toto ferè opere adnotare minime omisi. His autem omnibus emendandis præsto est Landulphus, qui novam veluti faciem historiæ Mediolanensi, præcipue ecclesiasticæ induxit. Quocirca etiam non incongruum putavi seriem chronologicam rerum ad hoc Landulphi opus spectantium in primo ejusdem fronte deligere, ut unico veluti obtutu rem omnem inibi pertractatam commode lector percipiat.

Ut hanc editionem adornarem duo mihi exemplaria ad manus fuere in Ambrosiana bibliotheca, alterum a clarissimo Muratorio in præfatione sua memoratum, alterum vero quod eo postmodum reperi, cum vastam manuscriptorum molem evolverem, ut in suas thecas atque indicem redigerentur. Testatur autem in ejus fronte Jo. Antonius Castillioneus, publicus, ut ipse ait, imperiali auctoritate notarius, se exemplar istud contulisse cum autographo Caroli a Basilica Petri episcopi Novariensis, in collegio S. Marci Novariæ. Cum his ego (adlaborante etiam indefesso viro Philippo Argelato) metropolitanum codicem contuli, atque inde varias nonnullas lectiones decerpsi quas obscurioribus locis auctoris nostri elucidandis satis opportunas censui, easque signavi numeris arabicis 1 et 2, ut ex quo codice eruta forent lector dignosceret; primo enim numero iudicatur exemplar Muratorio jam notum, secundo alterum Caroli a Basilica Petri a me nuper inventum. *ils.* sunt de quibus te monitum volui; si quid in hoc reo labore minus probatum offenderis, benigne indulge, et vale.

SERIES CHRONOLOGICA

RERUM AD HANC HISTORIAM PERTINENTIUM

IN COMMENTARIIS DIGESTA.

Anno 1095. Conradus, Henrici III seu IV imp. filius, Madoetia ac Mediolani ab Anselmo archiepiscopo coronatur. *Cap. 4, num. 21.* — Anselmus Mediol. archiep. moritur. *Ibid.*

1095. Urbanus II Placentiæ synodum celebrat. *Cap. 28, num. 6.* Mediolanum venit. *Ibid., num. 7.* — Arnulphus, Anselmi III successor, in archiepisco-

pum Mediolan. consecratur. *Cap. 1, num. 1.* — Conradus, Italiæ rex, in Tusciam pergat nuptias celebraturus. *Cap. 1, num. 31.* — Beatus Albertus Cluniacensis Pontidii monasterium condit. *Cap. 21, num. 1.*

1096. Armanus card. eligitur in Brixianensem episcopum. *Cap. 1, num. 7.* — Urbanus II e Galliis redit Mediolanum iterum venit, et in templo Sanctæ